

УДК 159.923:316.61

ОСОБЛИВОСТІ СЕКСУАЛЬНОСТІ ЖІНОК ІЗ РІЗНИМ САМОСТАВЛЕННЯМГупаловська В.А., к. психол. н.,
доцент кафедри психології

Львівський національний університет імені Івана Франка

Устянич С.Т., магістр психології

Львівський національний університет імені Івана Франка

У статті наведено різні визначення сексуальності, її аспекти, описано особливості жіночої сексуальності, самоствавлення та самооцінки. Встановлено взаємозв'язки сексуальності жінок із самооцінкою й самоствавленням та їх роль у становленні та реалізації сексуальності.

Ключові слова: сексуальність, самоствавлення, самооцінка, сексуальні фантазії, задоволеність, реалізованість.

В статье приведены разные определения сексуальности, описаны особенности женской сексуальности, самоотношения и самооценки. Установлены взаимосвязи сексуальности женщин с самооценкой и самоотношением и их роль в становлении и реализации сексуальности.

Ключевые слова: сексуальность, самоотношение, самооценка, сексуальные фантазии, удовлетворенность, реализованность.

Hupalovska V.A., Ustyanych S.T. FEATURES OF WOMAN'S SEXUALITY WITH DIFFERENT POSITIONS TO THEMSELVES

This article presents the different definitions of sexuality, it's aspects, describes features of female sexuality, position to themselves and self-esteem. Were established the relationships between women's sexuality and their self-esteem and position to themselves and their role in the development and implementation of sexuality.

Key words: sexuality, position to themselves, self-esteem, sexual fantasies, satisfaction, feasibility.

Постановка проблеми. У сучасному психологічному дискурсі існує багато теорій, концепцій, моделей і підходів до розгляду сексуальності, виділено також аспекти сексуальності. Досі немає єдиного конкретного визначення, яке б охоплювало всі аспекти феномена сексуальності. Питаннями сексуальності особистості цікавилися багато вітчизняних і зарубіжних науковців: З. Фрейд, В. Джонсон, У. Мастерс, Г. Келлі, Р. Бернс, Р. Крукс, З. Лев-Старович, Є. Кащенко, В. Кришталь, Б. Ворник, Г. Васильченко, В. Каган, Н. Смахтіна, Ю. Нікітіна, І. Незовибатько, В. Калуга, С. Діденко, І. Кон, Л. Акімова, Ю. Щербатих, В. Розін, Н. Смахтіна, Г. Кочарян та інші, які поступово відходять від медико-біологічного розуміння сексуальності людини (Є. Кащенко, В. Мастерс, Г. Келлі, Г. Аммон, І. Кон).

Сексуальність являє собою певною мірою рушійну силу соціальної активності людини, оскільки спрямована на досягнення не тільки сексуального задоволення, а й соціально-психологічного стану, що позначається як «щастя», підвищення якості життя. Також сексуальність є фактором, що спонукає людей до спільної діяльності, зближення й об'єднання, є однією з основних складових сімейного життя.

Важливою є проблема дослідження сексуальності, зокрема жінок; постає питання

про те, чи існує зв'язок сексуальності із самооцінкою жінок; також необхідно з'ясувати, яку роль відіграє самоствавлення в становленні й реалізації жіночої сексуальності.

Н. Смахтіна виокремлює три типи жіночої сексуальності, які дають змогу судити про значення інфантильних травм психосексуального розвитку в процесі її формування. Статеворольова ідентичність у свою чергу регулює прояв і реалізацію дорослої сексуальності в контексті зрілих/незрілих особистісних і сексуальних структур.

Під самоствавленням розуміється відображення людиною своїх якостей, уявлення й оцінка знань про себе, які допомагають їй краще розуміти себе, контролювати свою діяльність, спонукають виражати особистість через активні дії, а також захищають психіку від негативних впливів. Тобто самоствавлення – це ставлення особистості до самої себе, зокрема емоційне забарвлення, оцінка та сформоване ставлення до компонентів власного «Я», яке виражається в саморозумінні, самоприйнятті, самоповазі тощо.

Самооцінка є складним особистісним утворенням і відноситься до фундаментальних властивостей особистості. Самооцінка жінки залежить також від того, чи почувається вона привабливою сексуально, проте на це відчуття може впливати дуже багато різних факторів, і вплив цей

не завжди позитивний. У західній культурі протягом тривалого часу спостерігалось табу не тільки на сексуальну реалізацію, а й на її дослідження. Жінку вважали істотою асексуальною від природи. На сучасному етапі є можливість досліджувати цю сферу.

Прихильник концепції динамічної психіатрії Г. Аммон пише, що конструктивна сексуальність, яка повинна бути інтегрована в цілісну психічну активність індивіда, означає здатність до встановлення зрілих партнерських стосунків «як взаємно збагачуючого єднання самодостатніх особистостей, спрямованого на «відкриття» партнера, відчуження його унікальності, а також безумовне тілесне, душевне й духовне злиття. Таке єднання не обумовлено винятково біологічними потребами, вільне від рольових фіксацій і страхів» [6].

Не лише в рамках медико-біологічного підходу сексуальність часто розглядають як вроджену потребу й функцію людського організму, тобто як інстинкт [1]. Правильне функціонування сексуальної потреби стосується розвитку людини й оптимальної поведінки з метою самозбереження та збереження себе як виду. Виділяють дві функції сексуальності, в основі яких лежать біологічні риси: репродуктивну, що має своєю метою продовження роду й формує в людини переживання материнства й батьківства, та комунікативну, за якої сексуальність розглядається як специфічна психосоматична мова, що виражає різні стани й емоції. У сексуальному контакті завжди є двозначність комунікації та компоненти амбівалентності.

Сексуальність розглядають також як сукупність психічних і фізіологічних реакцій, переживань і вчинків, пов'язаних із проявом і задоволенням статевого потягу. Сексуальність являє собою комплекс рис і характеристик людини, серед яких складно виділити основні. Кожна особистість є унікальною й самобутньою, багатогранною та володіє своїм неповторним шармом.

Сексуальність – поняття багатогранне й багатоаспектне. Різниця між сексуальними діями, такими як мастурбація, поцілунки або статеві зносини, і сексуальною поведінкою, у яку входить не тільки статевий акт як такий, а й флірт, певний стиль одягу, читання еротичної літератури й побачення, дає лише поверхнєве розуміння проблеми сексуальності. Тому для більш повного розкриття сутності сексуальності автори вводять поняття аспектів сексуальності [3]. Біологічний аспект полягає в тому, що біологічні фактори значною мірою контролюють статевий розвиток від моменту зачаття до народження дитини, а з досягненням

статевої зрілості – здатність до розмноження. Крім того, ці фактори впливають на сексуальний потяг, сексуальну активність і на сексуальне задоволення. Психологічний аспект сексуальності проявляється в почуттях, емоціях, переживаннях, думках, фантазіях і визначається індивідуальним сприйняттям себе й партнера. Цей аспект грає головну роль у становленні статевої самоідентифікації людини в процесі розвитку. Соціальним аспектом сексуальності є регулювання статевих стосунків між людьми за допомогою законів, заборон, а також громадської думки, що переконує нас у необхідності слідувати в сексуальній поведінці прийнятним у нашому суспільстві нормам. Поведінковий аспект сексуальності описує сексуальну поведінку та класифікує сексуальні прояви на «нормальні» й «аномальні». Що ж стосується культурного аспекту сексуальності, то прийняте в нашому суспільстві ставлення далеко не універсальне, оцінки «морально», або «правильно», різні в різних народів і в різні століття. Проте з розвитком людства необхідним стає існування соціально-правового аспекту сексуальності. Визнання невідчужуваних прав особистості неминуче включає в себе право на індивідуальні особливості сексуальної поведінки, на недоторканність інтимного життя, у яку держава та її органи ні за яких обставин не повинні втручатися [1].

Отже, сексуальність є одним з основних факторів, що спонукають людей до інтерперсональних контактів і зв'язків. Вивчення різних форм поведінки показало існування узагальненої моделі «пускових механізмів», що діють у напрямі зближення представників різної статі.

Разом із тим не існує загальної концепції, яка б розглядала генезис і фактори формування жіночої сексуальності. У культурі спостерігалось табу не тільки на сексуальну реалізацію, а й на її дослідження [5]. Проте були визначені сфери сексуальної реалізації в жінок: рівень сформованості статевої ідентичності (біогенний, соціогенний і поведінковий), сексуальні сценарії, сексуальні фантазії, сексуальна самооцінка, гендерні ролі та структура кохання за Стернбергом. Отриманий простір ознак визначався як характерний для певного типу сексуальності щодо міри вираженості для решти типів.

Самоставлення будь-якої особистості прямо пов'язане з її сексуальністю. Якщо мова йде про жінок, то їх сексуальність залежить від самоставлення й навпаки. Однак детальніше в психодіагностичному аспекті ця взаємозалежність не досліджу-

валася. У зрілому віці основну роль у становленні самоствавлення відіграє сексуальна привабливість. У жінок вона багато в чому ґрунтується на привабливості їх зовнішності. З віком змінюються зони тіла, що впливають на оцінку жінкою її зовнішності. Зменшується значення постаті як показника зовнішності за рахунок підвищення ролі особистісних рис. Тому часом жінки переважають стежити за фігурою, приділяючи велике значення косметиці, зачісці тощо [4].

Цікаво, що за емоційно позитивної оцінки своєї зовнішності міра повноти суб'єктивної недооцінюється, за негативної – переоцінюється. Крім того, існує залежність між успішністю самореалізації та задоволеністю тілом. Успішній самореалізації відповідає більш високе задоволення своїм тілом, більш висока його оцінка, ніж у людини, що має труднощі в самореалізації.

На самоствавлення жінок у пізній зрілості впливає вступ у клімактеричний період. Деякими дослідниками менопауза прирівнюється до втрат: здатності до народження, сексуальності, жіночності. На думку деяких психоаналітиків, жінка в менопаузі втрачає все, що отримала в пубертаті. Цей період називають психічною регресією, частковою смертю. Таке сприйняття менопаузи є відображенням негативного ставлення американського та європейського суспільства до старіння в цілому й до старіння жінки зокрема. І воно не може не призвести до тих чи інших перекручень у ставленні й ідентифікації жінок, погіршення ставлення до себе.

На самоствавлення може впливати також те, чи перебуває жінка в стосунках із чоловіками, має постійного партнера, сім'ю і т. д. Було помічено, що заміжні жінки мають середній рівень самоприйняття й самоконтролю. Вони також залежать від позитивної оцінки інших людей і більш схильні до самозвинувачень. Для незаміжніх жінок більшою мірою, ніж для заміжніх, характерний загальний негативний фон сприйняття себе, схильність сприймати себе надмір критично.

На серйозну увагу заслуговує також низка психологічних факторів жіночої сексуальності, що виходять за межі партнерських відносин. Було помічено, що працюючі жінки, особливо зайняті розумовою працею, відрізняються більш високою сексуальною реактивністю, ведуть активне статеве життя й отримують більше задоволення, ніж домогосподарки. Узагалі ступінь сексуальної задоволеності жінок статистично пов'язаний із їх соціальною активністю, а також наявністю улюбленої професії (у чоловіків такої залежності не виявлено), інтелектуальних, спортивних та інших захоплень, товариськістю й життєрадісністю [2].

Отже, самоствавлення нерозривно пов'язане із сексуальною сферою жінок, їх ставленням до власної сексуальності, однак ознаки та властивості, які вважаються проявами сексуальності, впливають на ставлення жінок до себе, на їхній світогляд і формування особистісних рис.

Постановка завдання. Об'єктом дослідження є особливості сексуальності жінок. Предмет дослідження – особливості сексуальності жінок із різним ставленням до себе.

Мета дослідження – виявити особливості сексуальності жінок та їх взаємозв'язки з компонентами самоствавлення й самооцінкою.

Завдання полягають у дослідженні задоволеності сексуальним життям і його компонентів, сексуальної реалізованості в жінок із різним рівнем самооцінки залежно від їх ставлення до себе.

Робочими гіпотезами, висунутими нами в процесі роботи, були припущення про те, що: 1) спостерігатимуться відмінності в задоволеності сексуальним життям у жінок із різним рівнем самооцінки; 2) на сьогодні існують відмінності в реалізованості й інших проявах сексуальності жінок із різними показниками загального самоствавлення та його компонентів.

Групу досліджуваних склали 84 жінки репродуктивного віку (від 20 до 53 років). На час дослідження всі жінки були фізично здоровими, добровільно взяли участь в опитуванні.

З метою виконання поставлених завдань ми використали такі методики: 1) EIAS: Eysenk Inventory of Attitudes to Sex / Методика визначення установок до сексу Г. Айзенка; 2) Опитувальник «Визначення рівня самооцінки» Г. Казанцевої; 3) Опитувальник «Самоствавлення» В. Століна й С. Пантілеєва; 4) Методика «Самооцінка фантазій» Г. Келлі; 5) Гісенський особистісний опитувальник.

Виходячи з необхідності доведення нашої першої гіпотези, ми проаналізували результати за методиками визначення сексуальних атиюдів Г. Айзенка, методикою «Самооцінка фантазій» Г. Келлі та опитувальником для визначення рівня самооцінки Г. Казанцевої.

Середній показник самооцінки в досліджуваній групі становить 53,72 бала, що свідчить про переважаючий низький її рівень. Серед досліджуваної групи є лише 7% осіб із високою самооцінкою, середнє значення їхніх показників – 21,33 бала; 19% жінок мають середній рівень самооцінки із середнім показником 38,19 бала; 74% досліджуваних мають низький рівень самооцінки із середнім показником 61,59 бала.

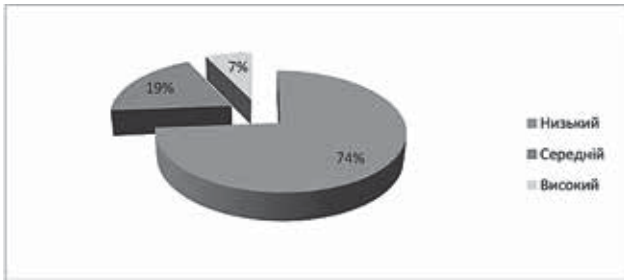

Рис. 1. Середні показники рівня самооцінки жінок

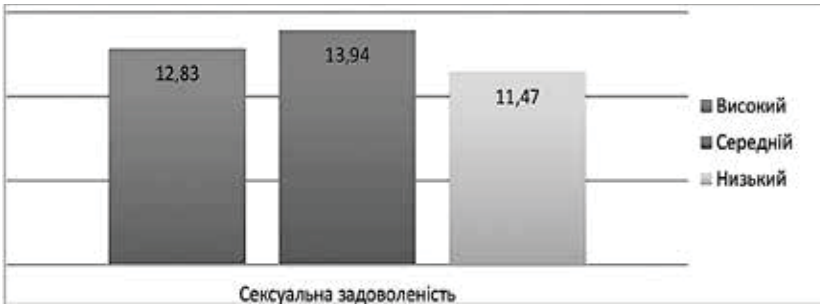

Рис. 2. Середні показники сексуальної задоволеності жінок із високим, середнім і низьким рівнями самооцінки

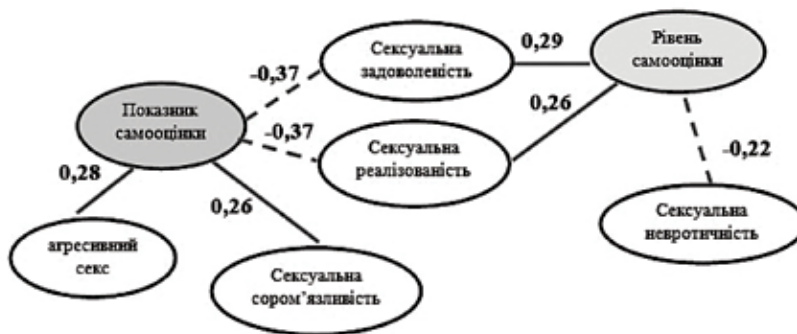

Рис. 3. Взаємозв'язки показників сексуальності з рівнем і показником самооцінки, виявлені за допомогою кореляційного аналізу

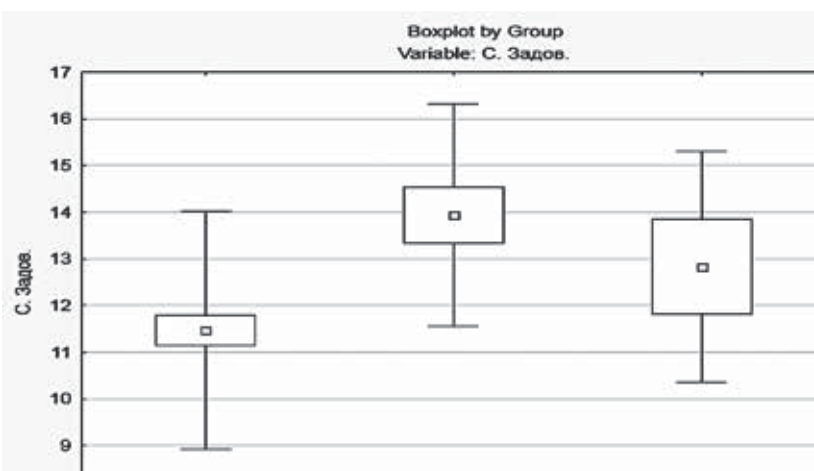

Рис. 4. Відмінності сексуальної задоволеності жінок із різним рівнем самооцінки: 1 – низький, 2 – середній, 3 – високий

Отже, більшості жінок притаманна низька самооцінка (рис. 1). Вони характеризуються надмірною критичністю й підвищеною вимогливістю насамперед до себе, не вибачають жодного свого промаху чи помилки, проте схильні постійно підкреслювати й недоліки інших. Низька самооцінка тісно пов'язана з почуттям провини, сорому, страху, а часом і ворожості до навколишнього світу. Загалом відомо, що жінки зазвичай показують нижчі результати за рівнем самооцінки, ніж чоловіки. Такий результат можна пояснити наявністю патріархальних стереотипів, соціальною невпевненістю жінки в українському суспільстві за сучасних умов.

Важливою особливістю сексуальності є наявність, зміст та інтенсивність сексуальних фантазій. У таблиці наведено список сексуальних фантазій із методики «Самооцінка фантазій» та середнє значення кожної з них серед жінок досліджуваної групи.

Загалом можна зробити висновок про те, що жінки досліджуваної групи не часто фантазують на сексуальну тематику й більшість із запропонованих фантазій або не спадали їм на думку, або є неприємними чи неприйнятними. Найвищими в групі й середніми за значенням є показники за фантазіями № 1, 13 та 8 – секс із недосяжною людиною, орально-генітальний секс і розглядання привабливого тіла; найнижчі середні значення спостерігаються за фантазіями № 10, 4, 11 і 7 – фантазування про біль чи приниження, секс з особою своєї статі, плату за сексуальні послуги та примушування до сексуальної активності.

Середній показник за сувершеною шкалою «Сексуальна задоволеність» у досліджуваної групи становить 12,04 бала з 16 максимальних, тобто можна зробити висновок про досить високий рівень задоволеності на сьогоднішній сексуальним життям жінок досліджуваної групи.

Високий рівень задоволеності сексуальним життям ха-

рактизується підвищенням протіканням як фізичних процесів, так і психологічних реакцій, пов'язаних із сексуальною сферою особистості. Особи з високим рівнем сексуальної задоволеності переживають відчуття комфорту, радості, щастя, розслаблення або підвищення активності, що є складовими їхнього сексуального здоров'я. Для таких осіб важливою є наявність взаємної довіри, сильного потягу чи глибокої любові.

Особи з високим рівнем сексуальної задоволеності володіють емпатією, проявляють взаємну самовіддачу. Для таких людей не обов'язково актуальними є активність, енергійність чи висока частота статевих актів. Вони вважають, що є чимало способів стати щасливою людиною, і підвищена активність чи частота статевих зносин – це не єдиний шлях створення сексуальних стосунків, які задовольняють обох партнерів.

Аналіз середніх показників результатів дослідження (рис. 2) показав, що з групи досліджуваних найбільш високі показники сексуальної задоволеності притаманні особам із середнім рівнем самооцінки – 13,94 бала; близькими за значеннями є ті ж показники в осіб із високим (12,83 бала) та низьким (11,47 бала) рівнями.

У результаті кореляційного аналізу було підтверджено наявність зв'язку між сексуальною задоволеністю й рівнем загальної самооцінки, глобального самоставлення й окремих його компонентів (рис. 3).

Обернений зв'язок сексуальної задоволеності й реалізованості та показника самооцінки жінок досліджуваної групи пояснюється тим, що у визначенні рівня загальної самооцінки чим вищим є показники за методикою, тим нижчим є рівень самооцінки (за опитувальником Г. Казанцевої). Такий результат підтверджується наявністю прямого зв'язку між задоволеністю сексуальним життям і рівнем самооцінки жінок. Примітно, що сором'язливість чи агресивність у сексуальній сфері пов'язана з нижчою самооцінкою. У міру підвищення самооцінки знижується сексуальна невротичність. Таким чином, середня й висока самооцінка жінки є позитивною особистісною рисою, яка пов'язана з іншими позитивними властивостями, які накладають відбиток і на сексуальну сферу.

Подальша статистична обробка даних проводилася за допомогою прикладного пакета програм STATISTICA 8.0, а саме критерію Краскела-Уоллеса разом із медіанним тестом. Відповідно до статистики Краскела-Уоллеса для порівняння сексуальної задоволеності жінок із різним рівнем загальної самооцінки було отримано $N=12,22$ із рівнем значущості $p=0,002$, що свідчить про існування відмінності між сексуальною задоволеністю в жінок із високим, середнім і низьким рівнями самооцінки. Наявність тенденції підтверджується також медіанним тестом: $\chi^2=6,76$, $p=0,033$.

Таблиця

Середні показники сексуальних фантазій за методикою «Самооцінка фантазій» у жінок досліджуваної групи

№	Зміст фантазій	Середній показник
1.	Ви займаєтеся сексом із привабливою для Вас людиною, з якою Ви не могли б займатися сексом у реальному житті або яка не цікавиться Вами	3,32
2.	Ви торкаєтесь людини своєї статі, цілуєте її, милуєтесь її тілом	1,54
3.	Несподівано й спонтанно Ви починаєте займатись сексом із незнайомцем/ою, якого більше ніколи не зустрінете	2,48
4.	Ви займаєтеся сексом із людиною своєї статі	1,01
5.	Ви спостерігаєте за парою, яка займається сексом	2,07
6.	Ви примушуєте іншу людину до сексуальної активності	1,54
7.	Вас примушують до сексуальної активності проти Вашої волі	1,25
8.	Ви розглядаєте оголене тіло та статеві органи привабливої для Вас людини	2,88
9.	Ви займаєтесь самостимуляцією (мастурбацією) / Хтось займається самостимуляцією	1,85
10.	Ви завдаєте болю іншій людині й принижуйте її, або Вам завдають болю та принижують	0,88
11.	Ви платите повії чоловічої або жіночої статі за сексуальні послуги	1,15
12.	Вас зв'язують під час статевого акту, або Ви зв'яжете свого сексуального партнера	2,08
13.	Ви займаєтесь орально-генітальним сексом із бажаним партнером	3,02
14.	Ви берете участь у груповому сексі або оргії	1,33

Як видно з рис. 4, і середні значення, і коливання показників сексуального задоволення загалом є вищими в жінок із високим і середніми рівнями самооцінки, порівняно із цими ж результатами в осіб із низькою самооцінкою. Імовірно, жінки з високою та середньою самооцінкою є більш упевненими й успішними в стосунках із протилежною статтю та, відповідно, більш задоволені своїм сексуальним життям, ніж ті, у кого самооцінка нижча.

Однак у міру зростання самооцінки рівень сексуальної задоволеності знижується. З підвищенням рівня вимог, який апрі-

орі пов'язаний із самооцінкою, зростають вимоги до партнера, до себе, до стосунків, тому рівень задоволеності може знижуватися.

Отже, після порівняння показників сексуальності жінок із різними рівнями самооцінки наша перша гіпотеза про те, що ці показники будуть відрізнятися, підтверджується.

Для перевірки гіпотези, коли ми припускаємо, що існує відмінність в особливостях сексуальності жінок із різними показниками самоставлення та його компонентів, було використано методика

для визначення установок до сексу Г. Айзенка, оцінки сексуальних фантазій Г. Келлі, Гіссенський особистісний опитувальник та опитувальник самоставлення В. Століна та С. Пантілеєва.

Середні значення в досліджуваній групі жінок свідчать про середній рівень вираження всіх компонентів ставлення до себе, оскільки результати коливаються в межах 46–75%, що вважається середньостатистичною нормою, за якої люди адекватно сприймають себе та правильно оцінюють свою поведінку (рис. 5).

Найвищими є середні показники за шкалами «самоповага» (71,50), «самоприйняття» (69,38), «аутосимпатія» (67,81) та «самоінтерес» (66,38), які вказують на те, що жінки досліджуваної групи переважно мають дружнє ставлення до себе самих, схвалюють свої плани й бажання, а також на те, що в емоційному плані приймають себе такими, якими є, нехай навіть із деякими недоліками.

Найнижчими є показники шкал «самозвинувачення» (50,55), «ставлення інших» (53,56) та «очікуване ставлення від інших» (55,37), що свідчить про відсутність у досліджуваних жінок готовності звинувачувати себе в чомусь чи переживати почуття провини за свої невдачі та власні недоліки, а також про те, що для них не такими важливими є очікування й ставлення інших для побудови власних думок про себе.

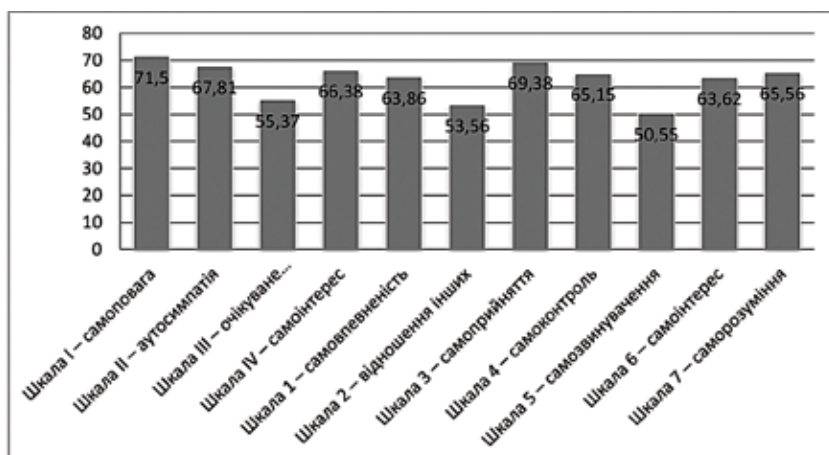

Рис. 5. Середні показники компонентів ставлення до себе в жінок досліджуваної групи

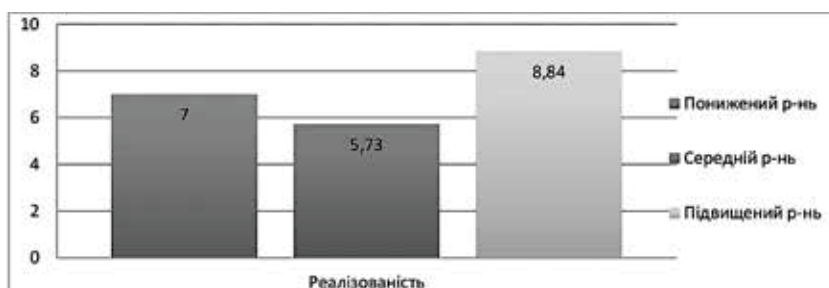

Рис. 6. Середні показники реалізованості сексуального життя в жінок досліджуваної групи з різним рівнем самоставлення

Рис. 7. Зв'язки сексуальної реалізованості з рівнем самооцінки та самоставленням, виявлені за допомогою кореляційного аналізу

Що стосується глобального самоствавлення, то ці показники в досліджуваній групі коливаються переважно в межах від 70 до 100 балів, хоча є й порівняно нижчі результати.

Середній показник глобального ставлення до себе в досліджуваній групі становить 86,67 бала, що свідчить про позитивне самоствавлення, тобто внутрішнє відчуття більше «за» себе, ніж «проти».

Позитивне самоствавлення лежить в основі віри людини у свої можливості, самостійність, енергійність, пов'язано з її готовністю до ризику, обумовлює оптимізм щодо очікування успішності своїх дій у ситуації невизначеності. Люди з високим рівнем самоствавлення менше переймаються своїми внутрішніми проблемами, набагато рідше страждають психосоматичними розладами.

Середнім значенням в усій групі за шкалою «Сексуальна реалізованість» є 8,34 бала з 12 максимальних, із чого можна зробити висновок про досить високий рівень сексуальної реалізованості на цьому етапі життя досліджуваних жінок. Такий результат свідчить про відсутність розчарування у сфері сексуальних відносин.

Найвищі показники сексуальної реалізованості притаманні жінкам із позитивним самоствавленням (8,84), за ними йдуть результати осіб із пониженим рівнем ставлення до себе (7,00), а найнижча реалізованість у сексуальному житті спостерігається в жінок досліджуваної групи із середнім рівнем ставлення до себе (5,73).

З рис. 6 видно, що жінки з пониженим рівнем самоствавлення мають близькі до середнього результату за шкалою «Сексуальна реалізованість», тобто жінки, які ставляться до себе дуже критично, налаштовані більше «проти» власного «Я», мають виражену мотивацію до соціального схвалення, на сьогодні в цілому задоволені своїм сексуальним життям, хоча сексуальні контакти інколи є для них проблемою, часто їм чогось не вистачає, проте вони не розчаровані сексуальною сферою свого життя й можуть вільно спілкуватися на такі теми з партнером. Жінки, у яких спостерігається середній рівень самоствавлення, – помірно критичні особи, більше позитивно налаштовані щодо свого «Я» та конформні із собою – показали найнижчі результати сексуальної реалізованості. Їх не задовольняє сексуальне життя, вони можуть бути розчарованими собою в сексуальному плані та вважати себе менш компетентними за інших у плані сексу, їм часто чогось не вистачає, сексуальна поведінка спричиняє певні проблеми чи дискомфорт, їм важко обговорювати тему сексуальних стосунків

із партнером. Досліджувані жінки з підвищеним рівнем самоствавлення показали найвищі показники сексуальної реалізованості на сьогодні: відкриті й чесні із собою, позитивно налаштовані до свого «Я», більше за інших задоволені своїм сексуальним життям, не відчують дискомфорту, обговорюючи сексуальні теми з партнером, почуваються компетентно та впевнено й не порівнюють себе з іншими людьми в сексуальному плані.

У результаті кореляційного аналізу було підтверджено наявність зв'язку між сексуальною реалізованістю на сьогодні та рівнем як глобального самоствавлення, так і окремих його компонентів (рис. 7):

1) існує прямий міжфункціональний зв'язок сексуальної реалізованості на сьогодні з показником глобального самоствавлення (0,41);

2) є пряма кореляція сексуальної реалізованості із самоповагою (0,53);

3) наявний прямий зв'язок реалізованості сексуального життя жінок з аутосимпатією (0,30);

4) існує прямий зв'язок сексуальної реалізованості з очікуваним відношенням інших (0,38);

5) виявлена пряма кореляція сексуальної реалізованості із самовпевненістю (0,37).

Під час порівняння показників реалізованості сексуального життя жінок із різним глобальним самоствавленням за непараметричним критерієм Краскела-Уоллеса разом із медіанним тестом було отримано $N=34,26$ із рівнем значущості $p=0,005$, що свідчить про існування статистично значимої відмінності між сексуальною реалізованістю в жінок із різним ставленням до себе. Наявність тенденції підтверджується також медіанним тестом із результатами $\chi^2=24,78$ та $p=0,0737$.

Сексуальна реалізованість жінок досліджуваної групи на сьогодні із середнім і високим рівнями глобального самоствавлення відрізняється: вона є вищою, ніж реалізованість сексуального життя осіб із низькими показниками загального ставлення до себе.

Такий результат може виникати внаслідок того, що жінки, які ставляться до себе позитивно та приймають себе такими, як є, переносять таке ставлення й на інших. Це сприяє позитивній соціальній взаємодії, зокрема із сексуальними партнерами. Хоча ми не можемо прослідкувати причинно-наслідкові зв'язки, бачимо позитивні показники сексуальності, реалізованість сексуального життя.

Отже, результати кореляційного й порівняльного аналізів підтверджують гіпотезу

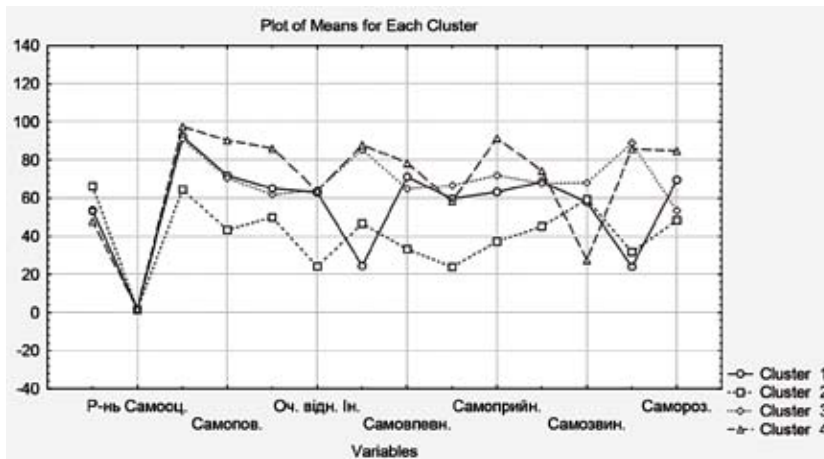

Рис. 8. Результати кластерного аналізу групи досліджуваних за самооцінкою, загальним самоствавленням і його компонентами

		Scheffe Test; Variable: Pearіз.			
		Marked differences are significant at $p < ,050$			
		{1}	{2}	{3}	{4}
Сст	Сст	M=8,1875	M=6,2353	M=8,2609	M=9,7857
1	{1}		0,091735	0,999700	0,146331
2	{2}	0,091735		0,043111	0,000021
3	{3}	0,999700	0,043111		0,109574
4	{4}	0,146331	0,000021	0,109574	

		Scheffe Test; Variable: Арес. С.			
		Marked differences are significant at $p < ,050$			
		{1}	{2}	{3}	{4}
Сст	Сст	M=1,3125	M=2,8824	M=1,5652	M=1,4286
1			0,021919	0,959432	0,995267
2		0,021919		0,043542	0,014458
3		0,959432	0,043542		0,989496
4		0,995267	0,014458	0,989496	

		Scheffe Test; Variable: С. Задов.			
		Marked differences are significant at $p < ,050$			
		{1}	{2}	{3}	{4}
Сст	Сст	M=12,250	M=9,2941	M=12,130	M=13,500
1	{1}		0,004345	0,998847	0,377513
2	{2}	0,004345		0,002589	0,000001
3	{3}	0,998847	0,002589		0,206776
4	{4}	0,377513	0,000001	0,206776	

		Scheffe Test; Variable: K			
		Marked differences are significant at $p < ,050$			
		{1}	{2}	{3}	{4}
Сст	Сст	M=,31250	M=1,6471	M=,95652	M=,67857
1			0,048155	0,535359	0,857171
2		0,048155		0,458729	0,143363
3		0,535359	0,458729		0,907855
4		0,857171	0,143363	0,907855	

Рис. 9. Статистично значущі відмінності за тестом Шеффе в групі з найнижчою самооцінкою, загальним самоствавленням і його компонентами

про те, що існує відмінність у реалізованості сексуального життя жінок на цей момент часу з різними показниками самоствавлення та його компонентів.

З допомогою кластерного аналізу досліджувану групу жінок вдалося поділити на 4 групи (кластери) за спільними показниками самооцінки, загального самоствавлення та його компонентів (рис. 8).

Як видно з рис. 9, виокремлено 4 кластери, четвертий із яких нараховує 28 осіб і характеризується найвищими показниками самоствавлення й самооцінки та найнижчим рівнем самозвинувачення.

До другого кластера зараховано 17 осіб, яким притаманне найгірше самоствавлення за всіма показниками, крім самоінтересу. Представники першого кластера (16 осіб) характеризуються доволі позитивним самоствавленням, однак найнижчими показниками самоінтересу. Найнижчий рівень саморозуміння за загального позитивного ставлення до себе наявний у представниць третього кластера (23 жінки).

Кластеризація проводилася з метою виокремлення основних груп і порівняння їх між собою за множинним тестом Шеффе. На рівні значущості вищому, ніж $p=0,05$, між кластерними групами було виявлено такі статистично значущі відмінності:

1) група з найгіршим самоствавленням має найменше дітей ($M=0,35$, $p=0,038$);

2) найменш релігійною виявилася група із четвертого кластера з найпозитивнішим самоствавленням ($M=0,82$, $p=0,011$);

3) показники сексуальної реалізованості ($M=6,2$, $p=0,042$, $p=0$) та задоволеності ($M=9,2$, $p=0,002$, $p=0$) найнижчі, порівняно з першим, третім і четвертим кластерами, мають жінки з найгіршим самоствавленням (другий кластер);

4) найвищий показник сексуальної сором'язливості ($M=2,3$, $p=0,04$, $p=0,014$) та цнотливості ($M=3,8$, $p=0,015$, $p=0,003$), а також сексуальної агресивності ($M=2,9$, $p=0,02$, $p=0,04$, $p=0,01$) наявний у жінок із найгіршим самоствавленням;

5) представницям четвертого кластера з найпозитивнішим самоствавленням більш притаманні сексуальні фантазії № 1 і 5 про сексуальний контакт із бажаним недосяжним партнером ($M=4,1$, $p=0,02$, $p=0,02$) та спостереження за парою ($M=2,6$, $p=0,019$), на відміну від представниць першого кластера;

б) жінкам із низькими показниками самоставлення притаманні садо-мазохістичні сексуальні фантазії про завдання болю чи приниження себе або партнера ($M=1,64$, $r=0,048$).

Зазначимо також, що групі з негативним самоставленням притаманні особливості, які відрізняються від інших груп, проте статистично значущих відмінностей не виявлено. Жінки з найгіршим самоставленням характеризуються наявністю сексуальної потягу, показник сексуальної збудливості в них наближається до найвищого. Їм притаманні більшою мірою, ніж іншим групам, сексуальні фантазії гомоеротичного змісту. Цим жінкам властивий найвищий рівень самоконтролю, низькі показники настроєвого фону, замкнутість, вони не схильні до домінування, найнижче оцінюють свої соціальні здібності. Представниці цієї групи дещо молодші за віком ($M=28$), порівняно з іншими групами ($M=30$ у третьому й четвертому кластері та $M=34$ в першому кластері). Імовірно, сором'язливість і соціальні негаразди викликають внутрішнє напруження, яке може «розряджати» в більш агресивній, порівняно з іншими групами опитаних, сексуальній взаємодії та в сексуальних фантазіях зі сценами приниження, насильства, гомосексуальної й безособової взаємодії.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, підтверджено наявність взаємозв'язків самооцінки, глобального самоставлення та його компонентів із показниками сексуальності в жінок. Як показали результати дослідження, жінки з негативним самоставленням, очікуючи негативного ставлення від інших, не прагнуть саморозвитку. Такі особливості самоставлення відобразилися негативно на сексуальній сфері: поряд із цнотливістю та сексуальною сором'язливі-

стю наявна сексуальна невдоволеність і нереалізованість. Це призводить до зростання рівню агресії та знеособленості в сексуальних стосунках, відображається в садистично-мазохістичних та гомоеротичних сексуальних фантазіях. Можливо, сором'язливість на тлі негативного самоставлення, сексуальної нереалізованості і є одним із механізмів «пошуку» людиною себе серед ЛГБТ-спільнот.

Жінки з найбільш позитивним самоставленням виявилися найменш релігійними, вони характеризуються найвищою щодо інших груп, проте загалом невисокою за рівнем інтенсивністю позитивних за змістом соціально прийнятних сексуальних фантазій.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Акімова Л. Психология сексуальности / Л. Акімова. – О. : СМІЛ, 2005. – 198 с.
2. Кон И. Полове различия и дифференциация социальных ролей / И. Кон // Соотношение биологического и социального в человеке. – М. : Педагогика, 1989. – 240 с.
3. Мастерс и Джонсон о любви и сексе : в 2 ч. / У. Мастерс, В. Джонсон, Р. Колодни ; пер. с англ. Н. Пивоваренок, Т. Романовой, Е. Яблочкиной. – СПб. : СП «Ретур», 1991– . – Ч. 1. – 1991. – 264 с.
4. Розин В. Любовь и сексуальность в культуре, семье и взглядах на половое воспитание / В. Розин. – М. : Логос, Высшая школа, 1999. – 205 с.
5. Смахтіна Н. Сексуальність в структурі жіночої реалізації / Н. Смахтіна, О. Кочарян // Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Серія «Філософія. Психологія. Педагогіка». – К. : ІВЦ «Політехніка», 2009. – № 3(27). – Ч. 2. – С. 42–47.
6. Терминологический глоссарий основных терминов динамической психиатрии / под ред. В. Шаповаловой [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vocabulary.ru/dictionary/9/word/seksualnost>.